یادکردی از دکتر آلنوش طریان، مادر اخترشناسی نوین ایران و نخستین بانوی استاد دانشگاه تهران

بانوی برگزیده دانش

گزارش

دکتر سیدحجت‌الحق حسینی

کشور عزیزمان، ایران زمین با تمدنی پراصالت و فرهنگی با صلابت، سده‌ها و هزاره‌های بسیاری در جهان به نیک‌نامی و فرهنگ‌مندی به دانشوری و هنرمندی نامدار بوده است. از مهم‌ترین ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی ایرانیان، اقتدار ملی و همزیستی مسالمت‌آمیز و تعامل برانگیز اقوام گوناگون و ادیان مختلف ابراهیمی در پهنه کشور است.

تمام ایرانیان با تعهد به انسجام ملی در زیر پرچم پرافتخار میهن و زیست صلح‌جویانه در جغرافیای مبارک وطن به آبادانی ایران عزیزمان اهتمام داشته‌اند. تمام ایرانیان از کیان ایران زمین دفاع کرده‌اند و برای سربلندی و استقلال میهن «شهید» داده‌اند. تاب‌آوری اجتماعی ایرانیان در طول تاریخ، دستاورد همین فرهنگ فرخنده است. احترام به ایران و اهتمام به تعالی ایران، در جان و وجود ایرانیان ریشه دارد.

یکی از مؤثرترین اقوام ایرانی ارمنیان هستند. قومی که نه تنها از دوره باستان، بلکه در تاریخ معاصر ایران عزیز، در راه اعتلای فرهنگ، هنر، صنعت، دانش و ادبیات کشور کوشش‌های بسیاری کرده‌اند و نام پرعزت و پرچم باافتخار «ایران» را همواره در اهتزاز و اعزاز گرامی داشته‌اند.

یکی از نامدارترین دانشوران ارمنی میهن، خانم دکتر آلنوش طریان، مادر اخترشناسی نوین ایران و نخستین بانوی فیزیکدان استاد دانشگاه تهران شناخته می‌شوند. به انگیزه نکوداشت یکصد و پنجمین سال زاد ایشان در ۱۸ آبان، این نوشتار تقدیم شده است. دکتر طریان، پس از به پایان رساندن تحصیلات دوره دکتری فیزیک در دانشگاه سوربن فرانسه و با وجود پیشنهادهایی جاذبه‌برانگیز برای ماندن در آنجا به عزم ساختن و ارتقای ایران و خدمت به ایرانیان هموطن به کشور بازگشت و در دانشگاه تهران به دانش و فرهنگ میهن خدمت کرد. پدرش نیز شاهنامه فردوسی را به زبان ارمنی ترجمه کرد تا قدر و ارج فرهنگ ایرانی و ادبیات فارسی دامن‌گستر و جهانگیر شود.

عکس شماره یک
دکتر حسینی و بانو دکتر طریان در خانه سالمندان

دکتر سیدحجت‌الحق حسینی از سویی استاد نجوم و کیهان‌شناسی دانشگاه است و از سویی دیگری از یاران نزدیک خانم دکتر طریان، امین، وکیل و وصی ایشان بوده است. ایشان با پژوهش و نگارش نوشتارهای محققانه و مرجع در بازنمایی و بازگفت جایگاه والای دکتر طریان در علم معاصر ایران و دانش اخترفیزیک اهتمام داشته است. حسینی، کتاب «روشنای آسمان» اثری با رویکرد شناخت‌نامه اسنادی را برای ایشان پژوهش و گزارش کرده که در آستانه چاپ و انتشار قرار گرفته است.

■■■

آلنوش طریان (Alenush Terian) روز سه‌شنبه ۹ نوامبر ۱۹۲۰م. / ۱۸ آبان ۱۲۹۹ش. در تهران و از پدر و مادری ارمنی و مسیحی زاده شد.

پدرش آرتو طریان (زاده محله ارامنه تهران نزدیک دروازه قزوین: ۱۲۷۱ش. /۱۸۹۲م. و درگذشته: ۱۳۳۳ش. /۱۹۵۴م.) است. او جویای هنرپیشگی بود و هم از این روی در ۱۲۹۶ش. /۱۹۱۷م. به روسیه رفت و از دانشگاه مسکو در رشته بازیگری و نمایش دانش‌آموخته شد. آرتو، مرد هنرمندی بود که با پایه‌گذاری دومین مرکز آموزشی هنرهای دراماتیک و تئاتر سیروس (۱۳۰۸ش.)، بازیگری و نمایش را در ایران گسترش داد. آرتو طریان، مردی دانشور، ادیب و ایران‌دوست بود که شاهنامه حکیم ابوالقاسم فردوسی را به زبان ارمنی برگردان کرده بود.

عکس شماره ۲
آلنوش طریان ایستاده روی پای پدر

ایشان به هنر و ادبیات عشق می‌ورزید و به زبان‌های ارمنی، روسی، فارسی و فرانسه تسلط کامل داشت. از آرتو طریان، آثار ادبی (ترجمه و تألیف) و اشعاری زیبا برجا مانده است که به زبان ارمنی سروده شده و همان سال‌ها در روزنامه آلیک و نیز دیگر مطبوعات ارمنی‌زبان داخل و خارج از کشور چاپ شده است. پس از درگذشت ایشان، دفاتر شعری او به کوشایی همسر و فرزندش در ایتالیا به چاپ رسید.

مادرش بانو وارتو آقایانس (زاده تبریز: ۱۲۷۵ش. /۱۸۹۶م. و درگذشته تهران: ۱۳۵۳ش. /۱۹۷۴م.) است. او تحصیلات ابتدایی خود را در مدرسه هایگازیان تهران گذراند و سپس در نوجوانی برای تحصیل در رشته ادبیات و هنر سخنوری به کشور سوئیس رفت. در آنجا با هنرهای نمایشی آشنا شد و پس از اتمام تحصیلات ادبی و هنری، در ۱۲۹۲ش. به ایران بازگشت. او نخستین زن ایرانی ارمنی است که شعرهای فارسی را دکلمه کرد و نیز از نخستین بانوانی است که در هنر نمایش هنروری کرد. بانو وارتو طریان، ۲۵ سال پیوسته در بازیگری و نمایش ایران پیشینه داشت. این زوج برجسته هنرمند با هزاران سختی و دشواری برای پیشرفت هنر نمایش و بازیگری ایران فداکاری کردند. بانو وارتو طریان همچنین استاد زبان فرانسه در دارالمعلمین عالی بود. نخستین فرزند این زوج پسری با نام ایگن، زاده ۱۲۹۵ش. و دومین فرزند آنان، آلنوش طریان در ۱۲۹۹ش. بوده است.

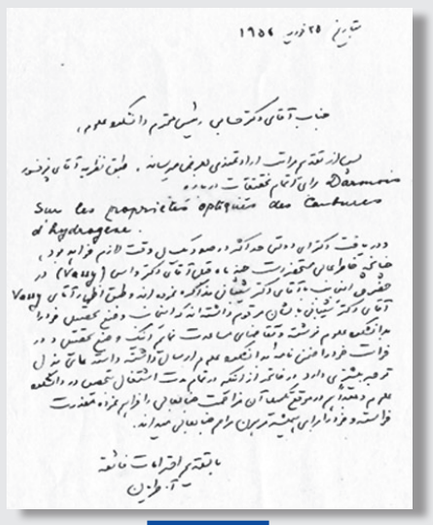
■■■

آلنوش طریان، با چنین پشتوانه فرهنگی و هنری خانوادگی، دوران کودکی را سپری کرد. او آموزش‌های پایه را در مدرسه ارامنه و دوره دبیرستان را در آموزشگاه انوشیروان دادگر زرتشتیان گذراند. او می‌گفت: «من در شش سالگی وارد مدرسه ارمنیان تهران شدم. در آن زمان فقط تا کلاس نهم در آنجا تدریس می‌شد و من پس از اتمام دوره ۹ ساله برای تکمیل تحصیلات و اخذ دیپلم علمی به مدت دو سال به مدرسه انوشیروان دادگر رفتم؛ دلیل انتخاب این مدرسه هم نزدیک بودن آن به خانه ما بود.»

در آزمون فیزیک دانشکده علوم دانشگاه تهران پذیرفته شد و در نهایت از آنجا با دریافت درجه کارشناسی (خرداد ۱۳۲۶ش.) دانش‌آموخته شد. بانو طریان از استادان دانشمند خود در این دوران، زنده‌یادان دکتر سیدکمال‌الدین جناب و دکتر علی‌اصغر خمسوی به نیکی تمام یاد کرده است. او پس از دانش‌آموختگی به عنوان کارمند آزمایشگاه فیزیک و دستیار زنده‌یاد دکتر محمدباقر محمودیان به دانشگاه تهران پیوست.

بانو طریان، در سال‌های ۱۳۲۶ش. /۱۹۴۷م. تا ۱۳۲۸ش. /۱۹۴۹م. به عنوان رئیس انجمن دانشگاهیان ارمنی ایران به جامعه علمی و فرهنگی ایران خدمت کرده است. در سال‌های دیگر نیز به عنوان عضو هیئت بازرسی انجمن و نیز رئیس کمیته فنی و مهندسی انجمن، فعالیت چشمگیری داشته است که انجام دهها سخنرانی علمی و پژوهشی روزآمد در آنجا نمونه‌ای از کارهای اثرگذار ایشان است.(۱)

ایشان سرانجام پس از شش سال پژوهشگری در تابستان ۱۳۲۸ش. به تشویق و هزینه پدر فرهیخته و مادر فرزانه خود، برای کامل کردن تحصیل دانشگاهی راهی کشور فرانسه شد و در بخش فیزیک دانشگاه سوربن زیر نظر پروفسور دارموا (Prof. Darmua) درس خواند و پایان‌نامه نوشت؛ این پایان‌نامه «پژوهش درباره خواص نوری کاربیدهای معطر»(۲) است. سرانجام او در روز شنبه ۸ ژوئن ۱۹۵۶م. / ۱۸ خرداد ۱۳۳۵ش. دانشنامه دکتری دولتی خود را از دانشگاه سوربن گرفت. در همان زمان نیز با ایرن کوری، دختر دانشمند نامدار، ماری کوری، به مدت یک‌سال همکاری داشت و

عکس شماره ۳
نامه بانو دکتر طریان به پروفسور سیدمحمود حسابی

به یادکرد آن روزگار می‌گفت: «یکی از بهترین خاطرات من در طی تحصیل در فرانسه آشنایی کوتاه‌مدت من با ایرن کوری بود. ماری کوری از دوران طفولیتم همواره بزرگ‌ترین الگوی من در زندگی بوده است. کارکردن در آزمایشگاه کنار دختر ایشان، افتخار بزرگی برای من به شمار می‌رفت.»

■■■

پس از دانش‌آموختگی، با وجود دعوت و پذیرش دانشگاه سوربون فقط با هدف خدمت به کشورش، به ایران بازگشت و با مرتبه دانشیاری، در گروه فیزیک دانشکده علوم دانشگاه تهران، برای آموزش و پژوهش به کار گرفته شد. همچنین در تیر ۱۳۳۵ش. به عنوان مهندس دستگاه‌های پرعیارکردن مواد معدنی شرکت سهامی کل معادن و ذوب فلزات ایران وابسته به سازمان برنامه اهتمام کرد. پس از پایه‌گذاری مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران به دکتر حسین کشی افشار به آنجا رفت و در ۱۳۳۸ش. سرپرست رصدخانه فیزیک خورشیدی شد.

دکتر طریان، برای نخستین بار درس فیزیک خورشیدی و اخترفیزیک ستارگانی را در آنجا ارائه کرد. در همین سال، برای بررسی رصدخانه خورشیدی، با بورسیه دولتی به آلمان غربی رفت و ماه‌هایی را به پژوهش و واکاوی علمی گذراند. حضور کارآمد در همایش جهانی فیزیک خورشیدی دانشگاه برکلی امریکا (۱۳۴۰ش.) و همایش اخترفیزیک ستارگانی و انرژی خورشیدی دانشگاه لندن (۱۳۴۹ش.) از کارهای ماندگار و اثرگذار ایشان برای تهیه و نشان دادن نگاره‌های خورشیدی گفته شده است.

بانو دکتر طریان، در ۹ خرداد ۱۳۴۳ش. به جایگاه استادی در دانشگاه تهران رسید. او نخستین زنی است که به این جایگاه رسیده است و به انگیزه نکوداشت اهتمام بلند ایشان در رشته تخصصی خویش، «بانوی اخترفیزیک و مادر ستاره‌شناسی نوین ایران» نام گرفته است. پایه‌گذاری نخستین رصدخانه فیزیک خورشیدی در ایران نیز از دیگر کارهای ماندگار اوست. در ۳۱ مرداد ۱۳۴۶ش. به پیشنهاد مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران به عنوان استاد دانشکده علوم به سیزدهمین دوره اجلاسیه عمومی کنفرانس اتحادیه بین‌المللی نجوم رفت. همچنین دکتر طریان در ۱۳۴۸ش. به ریاست گروه تحقیقات فیزیک خورشیدی مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران رسید. سرانجام این بانوی فرزانه پس از ۳۲ سال پیشینه آموزشی و پژوهشی در روز پنج‌شنبه ۱۵ اردیبهشت ۱۳۵۸ش. به خواسته خویش بازنشسته شد. استاد دکتر طریان به زبان‌های فارسی، ارمنی و فرانسوی تسلط داشت و با زبان‌های ترکی و انگلیسی نیز آشنا بود.

بانو دکتر طریان، یکی از دانشمندان اثرگذار دانش فیزیک خورشیدی و اخترفیزیک در ایران است. او سربلندی خویش را در پرورش دانشجویان پژوهنده دیروز و استادان امروز دانشگاه می‌دانست. شبکه اول سیمای جمهوری اسلامی ایران، در ۱۳۸۲ش. فیلمی مستند با نام «سوی خورشید» از زندگانی او ساخت و برخی از کارهای مهم و مؤثر او را با نام بانوی فرزانه ایرانی نمایش داد. در ۱۲ مرداد ۱۳۸۵ش. انجمن خیریه بانوان ارامنه تهران با همکاری انجمن فیزیک ایران برنامه گرامی‌داشت «بانوی آفتاب ایران» به پاس ۵۰ سال خدمات ارزشمند علمی ایشان در باشگاه ارامنه برگزار کرد.

بانو دکتر طریان، برای گسترش دانش و خدمت به دانشجویان ارمنی اصفهان، خانه خود را برای بهره‌گیری آنان در جلفای نو اصفهان وقف کرد. ایشان همچنین روز شنبه ۳۰ امرداد ۱۳۸۹ش. کتابخانه شخصی خود را در حضور مشاور فرهنگی و رئیس سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران به شرح هزار و ۱۱۶ جلد کتاب، ۹۰۲ شماره نشریه، یک جلد کتاب چاپ سنگی و ۱۶۲ منبع غیرنوشتاری کتابخانه‌ای به آن سازمان و به آستان بلند ملت ایران اهدا کرد. پیشنهاددهنده، شخص امین و عامل این انتقال از سوی بانو دکتر طریان، در همه فرآیندهای شمارش، فهرست‌نویسی و جابه‌جایی کتاب‌ها، این پژوهشگر بوده است.

در روز سه‌شنبه ۱۸ آبان ۱۳۸۹ش. آیین نکوداشت نودمین سال‌زاد ایشان، در باشگاه فرهنگی، ورزشی آرارات تهران به اهتمام انجمن بانوان نیکوکار ارامنه ایران و مؤسسه ترجمه و تحقیق هور با حضور شمار بسیاری از استادان دانشگاه، پژوهشگران، دانش‌آموختگان پیشین ایشان، هم‌کیشان و دوستان‌شان بسیار شکوهمندانه برگزار شد.

عکس شماره ۴
جشن ۹۰ سالگی بانو دکتر طریان در آرارات تهران

■■■

آیین بزرگداشت دیگری نیز از سوی انجمن دانشگاهیان و دانشجویان ارمنی اصفهان در باشگاه فرهنگی، ورزشی آرارات اصفهان در روز چهارشنبه ۳ آذر ۱۳۸۹ش. برپا شد. در آنجا این جانب سخنرانی کامل و جامعی را با نام «بانوی برگزیده آفتاب»، در بازگویی و بازنمایی اثر بخشی کارهای آموزشی و پژوهشی بانو استاد دکتر طریان به انجام رساندم.

دکتر آلنوش طریان، به نشانه عشق راستین و وفاداری به نامزد خویش که در جوانی درگذشته بود، هرگز ازدواج نکرد و سال‌های پایانی زندگی را به تنهایی در سرای سالمندان گذرانید. سرانجام «بانوی اخترفیزیک و مادر ستاره‌شناسی نوین ایران» در روز شنبه ۱۴ اسفند ۱۳۸۹ش. / ۵ مارچ ۲۰۱۱م. چشم از جهان فروبست و در روز دوشنبه ۱۶ اسفند در آرامستان ارامنه تهران خاکسپاری شد.

■■■

در ۱۸ آبان ۱۳۹۹ش. همایش فاخری به مناسبت صدمین سال زاد خانم دکتر آلنوش طریان، مادر ستاره‌شناسی نوین ایران و نخستین استاد زن فیزیکدان در دانشگاه تهران، همزمان با روز جهانی علم برای صلح و توسعه به اهتمام انجمن دانشگاهیان ارمنی ایران و دانشکده فیزیک دانشگاه تهران و با مشارکت گسترده فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران، معاونت آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، انجمن ریاضی ایران، انجمن فیزیک ایران، انجمن نجوم ایران؛ موزه اسقف اعظم آرداک مانوکیان برگزار شد؛ دبیری علمی این همایش را این جانب عهده‌دار بوده است.

عکس شماره ۵
دکتر حسینی و زیارت مزار بانو دکتر طریان

رونمایی از کتاب «یادی از بزرگان» که دربردارنده مقالاتی از این جانب در نکوداشت یاد و نام دو استاد ارمنی و اثرگذار دانشگاه تهران، استاد دکتر کارو لوکس و استاد دکتر آلنوش طریان بود، حسن ختام این همایش قرار گرفت. «یادی از بزرگان» عنوان کتابی است که از سوی انجمن آثار و مفاخر فرهنگی در تیر ۱۳۹۰ش. انتشار یافته است.

■ **عضو هیئت علمی دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی**

گاهشمار زندگی بانو استاد دکتر طریان

آبان ۱۲۹۹ش: زادروز سه‌شنبه ۱۸ آبان/ ۹ نوامبر ۱۹۲۰م. تهران
مهر ۱۳۴۰ش: ورود به دبستان ارمنیان
خرداد ۱۳۲۳ش: دریافت دیپلم از دبیرستان انوشیروان دادگر
مهر ۱۳۲۳ش: پذیرش در گروه فیزیک دانشکده علوم دانشگاه تهران
خرداد ۱۳۲۶ش: دریافت کارشناسی فیزیک از دانشکده علوم دانشگاه تهران و کار در آزمایشگاه فیزیک
تیر ۱۳۲۶ تا تیر ۱۳۲۸ش: رئیس انجمن دانشگاهیان ارمنی ایران
تیر ۱۳۲۷ش: سرپرست آزمایشگاه‌های دانشکده علوم دانشگاه تهران
خرداد ۱۳۲۸ش: سرپرست آزمایشگاه‌های دانشگاه تهران
شهریور ۱۳۲۸ش: رفتن به فرانسه و تحصیل در دانشگاه سوربن
۱۳۳۵ش: دریافت دانشنامه دکتری اخترفیزیک از دانشکده علوم دانشگاه سوربن فرانسه
۱۳۳۸ش: فرصت مطالعاتی در انستیتو اخترفیزیک ماکس پلانک آلمان غربی
۱۳۴۰ش: حضور و سخنرانی در همایش بین‌المللی فیزیک خورشیدی در دانشگاه برکلی امریکا
۱۳۴۳ش: ارتقا به مرتبه استادی دانشگاه تهران
۱۳۴۵ش: عضویت در هیئت علمی مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران
۱۳۴۸ش: ریاست گروه تحقیقات فیزیک خورشیدی مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران
۱۳۴۹ش: حضور و سخنرانی در همایش بین‌المللی اخترفیزیک ستارگانی و انرژی خورشیدی در دانشگاه لندن انگلستان
شهریور ۱۳۵۸ش: بازنشستگی از دانشکده فیزیک دانشگاه تهران
۱۳۸۲ش: پخش مستند «سوی خورشید» از شبکه اول سیمای جمهوری اسلامی ایران
تیر ۱۳۸۵ش: کسب عنوان بانوی فرهیخته سال و بزرگداشت هفته زن از سوی نهاد ریاست جمهوری
مرداد ۱۳۸۵ش: بزرگداشت ۳۰ سال خدمات ارزشمند علمی به همت انجمن خیریه ارامنه تهران و انجمن فیزیک ایران
آذر ۱۳۸۸ش:
مرداد ۱۳۸۹: اهدای کتابخانه شخصی به سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و دریافت لوح سپاس از مشاور فرهنگی رئیس‌جمهور و سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران
آبان ۱۳۸۹ش: مراسم جشن ۹۰ سالگی در باشگاه آرارات تهران به اهتمام انجمن بانوان نیکوکار ارمنی ایران و مؤسسه ترجمه و تحقیق هور
آذر ۱۳۸۹ش: آیین نکوداشت مقام شامخ نخستین بانوی فیزیکدان و مادر ستاره‌شناسی ایران: دکتر آلنوش طریان در باشگاه فرهنگی، ورزشی آرارات اصفهان از سوی انجمن دانشگاهیان و دانشجویان ارمنی اصفهان
اسفند ۱۳۹۰ش: درگذشت در ۱۴ اسفند/۵ مارچ ۲۰۱۱م. در سرای سالمندان توحید و خاکسپاری در ۱۶ اسفند آرامستان ارامنه ایران

■ **مرجع‌شناسی زیست‌نامه بانو دکتر طریان (به ترتیب تاریخ انتشار):**

الف) مقالات:

*پیرنیا، منصوره. «زن ستاره‌شناس: دکتر آلنوش طریان» مجله زن روز. ش: ۱۵۴. تاریخ: ۲۸ بهمن ۱۳۴۶ش. صص ۶- ۷ و ۹۶.
*قویمی (خشایار وزیری)، فخری. «دکتر آلنوش طریان: استاد دانشکده علوم دانشگاه تهران» در کتاب: کارنامه زنان مشهور ایران از قبل از اسلام تا عصر حاضر.چ یک. تهران: وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۵۲ش. ص ۲۲۵.
*فرخ‌زاد، پوران. «آلنوش طریان» کتاب: کارنمای زنان کارای ایران، از دیروز تا امروز. چ یک. تهران: نشر قطره، ۱۳۸۱ش. صص ۲۲۴- ۲۲۵.
*معین، زهرا. «آلنوش طریان»؛ کتاب: توبه ز مستوری.چ یک. تهران: اجتماع. تابستان ۱۳۸۲ش. صص ۲۳۹ و ۳۹۲.
*هویان، آندرانیک. «طریان، آلنوش»؛ کتاب: روابط فرهنگی ایرانیان و ارمنیان.چ یک. تهران: بنیاد انتشاراتی یغیا بابومیان و دستان، ۱۳۸۳ش. ص ۲۱۵.
*لازاریان، ژانت. مدخل «آلنوش تریان»؛ کتاب: دانشنامه ایرانیان ارمنی. چ ۲. تهران: انتشارات هیرمند، ۱۳۸۸ش. صص ۱۳۴ و ۲۶۰.
*حسینی، سیدحجت الحق. «آلنوش طریان: مادر ستاره‌شناسی ایران.» آسمان شب: ماهنامه بین‌المللی ستاره‌شناسی. س یک. ش ۴. خرداد ۱۳۸۹ش. ص ۹
*حسینی، سیدحجت الحق. «دانشوران ایرانی: بانوی اخترفیزیک ایران». آسمان شب: ماهنامه بین‌المللی ستاره‌شناسی. س یک. ش ۶. مرداد ۱۳۸۹ش. ص ۷۷.
*جان درمیان، استینه. «دکتر آلنوش طریان: نخستین بانوی فیزیکدان کشور و مادر ستاره‌شناسی ایران»؛ پیمان: فصلنامه فرهنگی ارمنیان. س ۱۴. ش ۵۳. پاییز ۱۳۸۹ش. صص ۶۴- ۵۶.
*حسینی، سیدحجت الحق. «بانوی اخترفیزیک ایران.» مجله دانشمند. س ۵۰. ش یک. فروردین ۱۳۹۰ش. صص ۲۴- ۲۵.
*حسینی، سیدحجت الحق. «نگاهی گذرا به شرح حال و آثار آلینوش طریان»؛ کتاب: یادی از بزرگان. تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، تیر ۱۳۹۰ش. صص ۲۹۸- ۳۰۲.
*حسینی، سید حجت الحق. «بانوی اخترفیزیک و ستاره‌شناسی ایران: دکتر آلنوش طریان». مجله هویس: دوهفته‌نامه اجتماعی و فرهنگی فارسی و ارمنی. س ۶. ش ۱۴۱. اسفند ۱۳۹۱ش. صص ۶- ۷.
*داویدیان، نورا و همکاران. «آلنوش طریان»؛ کتاب: یادنامه اساتید و مدرسین ایرانیان ارمنی تبار دانشگاه‌های ایران. تهران: انجمن دانشگاهیان ارمنی ایران، اسفند ۱۳۹۸ش. ص ۱۴۶.
*حسینی، سیدحجت الحق. «به انگیزه نکوداشت دهمین سالیاد درگذشت بانوی اخترفیزیک ایران: استاد دکتر النوش طریان». روزنامه آلیک. سه‌شنبه ۵ اسفند ۱۳۹۹ش. س ۸۹. ش ۳۴۷. ص ۳.
*نعیمی‌پور، نفیسه. «بانوی خورشید». دو فصلنامه میراث علمی ایران و اسلام. س ۹. ش ۱۸. پاییز و زمستان ۱۳۹۹ش. صص ۱۵۵- ۱۵۸.
*شرایلی، محمدرضا و عادلوند، پدیده. «آلنوش طریان»؛ کتاب: تئاتر نوین ایران و خانواده طریان. تهران: معارف، ۱۳۹۹ش. صص ۵۴- ۵۵.
*حسینی، سید حجت الحق. «اندیشیدن به وقت کهکشان‌ها...» ضمیمه فرهنگی روزنامه اطلاعات. چهارشنبه ۱۸ فروردین ۱۴۰۰ش. س ۹۵. ش ۲۷۸۰۷. صص ۶- ۷.
*اخوان، محمد و دیگران. «دکتر آلنوش طریان»؛ کتاب: فیزیک در ایران: گذشته و حال.چ یک. تهران: مؤسسه انتشارات علمی دانشگاه صنعتی شریف، ۱۴۰۰ش. ج ۲. صص ۱۲۳- ۱۲۸.
*عمرانی، شادیار. «آلنوش طریان»؛ کتاب: زنان تأثیرگذار ایران.چ یک. بی‌جا: ناکجا و ایران وایر، ۱۴۰۱ش. صص ۱۸۳- ۱۸۶.
*عمرانی، شادیار. «آلنوش طریان»؛ کتاب: زنان تأثیرگذار ایران. چ ۲. بی‌جا: ناکجا و ایران وایر، ۱۴۰۲ش. صص ۲۸۷- ۲۹۱.
*دهقانی، آرزو. «آلنوش تریان»؛ کتاب: زنان پیشرو: داستان‌هایی برای دختران ایران. دبیران تألیف: الهام نظری و گلچهره سهراب. چ ۲۲. تهران: هوپا، ۱۴۰۲ش. ص ۳۴.
*یونانیسیان، ایساک. «آلنوش تریان»؛ کتاب: «ارمنیان ایران و نام‌آوران ارمنی».چ یک. تهران: نشانه، ۱۴۰۳ش. صص ۳۰۸- ۳۱۱.

ب) کتاب:

*شرایلی، محمدرضا و عادلوند، پدیده. تئاتر نوین ایران و خانواده طریان؛ به همراه نمایشنامه‌هایی نویافته. تهران: معارف، ۱۳۹۹ش. ۴۱۴ص.
روشنگری: شناخت غیرمستقیم می‌دهد.
*سرمشقی، فاطمه. آلنوش تریان: دختری که مادر ماه و خورشید بود. از مجموعه «زنان و مردانی که ایران را ساخته‌اند.»چ یک. تهران: شهر قلم، ۱۴۰۴ش. ۲۴ ص. روشنگری: مخاطب نوجوانان است.
*حسینی، سیدحجت الحق. روشنای آسمان: شناخت‌نامه اسنادی بانو دکتر آلنوش طریان.چ یک. تهران: ۱۴۰۵ش.

پ) فیلم مستند:

*دلیر، حسین (کارگردان). فرزانگان ایران: سوی خورشید. شبکه اول سیمای جمهوری اسلامی ایران ۱۳۸۲ش.
*صیاد، محمدرضا. بزرگ بانو. تولید: ۲۷ مهر ۱۳۸۹ش. نمایش در انجمن دانشگاهیان ارامنه اصفهان: چهارشنبه ۳ آذر ۱۳۸۹ش. و نمایش دوباره در انجمن دانشگاهیان ارمنی ایران: ۱۸ آبان ۱۳۹۹ش.
*صیاد، محمدرضا. خاکستر وجود. تولید: ۸ آبان ۱۳۸۹ش. نمایش در انجمن دانشگاهیان ارامنه اصفهان: چهارشنبه ۳ آذر ۱۳۸۹ش. و نمایش دوباره در انجمن دانشگاهیان ارمنی ایران: ۱۸ آبان ۱۳۹۹ش.

پی‌نوشت:

۱. اطلاعات استخراجی از پرونده‌های بایگانی انجمن دانشگاهیان ارمنی ایران، پاییز ۱۳۹۹ش. (سیدحجت الحق حسینی)

۲. Recherches Sur Les Proprique des CarburesAromatiques